

เล่าเรื่อง X

สัญญาชัย สุลักษณ์านนท์ *

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

The X story

Sanchai Suluksananon *

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 18 November 2020

Revised 17 May 2021

Accepted 20 May 2021

คำสำคัญ

อักษร X

การออกเสียง

ไวยากรณ์

ความหมาย

Keywords:

Letter X

Pronunciation

Grammar

Meaning

บทคัดย่อ

อักษร X มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอักษรตัวอื่นๆ ในหลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้แทนเสียง การใช้ในเชิงไวยากรณ์ และการใช้ในเชิงความหมาย ในแง่ของเสียง อักษรตัวนี้แทนเสียงได้หลายเสียงตามแต่บริบทและยังแทนเสียงได้ถึงสองเสียงในเวลาเดียวกัน ในแง่ของไวยากรณ์ อักษรตัวนี้ใช้เติมหลังคำนามเพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์โดยมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจศึกษาอย่างมาก แต่การใช้ค่อนข้างมีความสลับซับซ้อน ท้ายสุด ในแง่ของความหมาย อักษรตัวนี้ยังนำมาใช้แสดงความหมายหลากหลายหลากในแวดวงต่างๆ

Abstract

The letter X, different from the others, is a very particular letter in several fields: pronunciation, grammar and meaning. Phonetically, this letter can represent several sounds depending on the situation, and two sounds in the same time. Grammatically, it indicates the plural of the noun, but its use is quite complicated. Finally, it semantically represents several meanings depending on the domain.

* Corresponding author

E-mail address:

ssulksananon@hotmail.com

1. บทนำ

เรื่องราวของอักษร X มีความโลดโผนน่าสนใจศึกษาอย่างมาก อักษรตัวนี้มีชื่อเรียกในภาษารีกว่า [ksi] แต่มีชื่อเรียกในภาษาฝรั่งเศสลับสระเป็น [iks] ชื่อเรียกแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากอักษรพยัญชนะอื่นๆ นอกจากจะมีเสียงพยัญชนะถึงสองเสียงแล้ว การใช้เสียงสระประกอบยังแตกต่างจากชื่อเรียกอักษรพยัญชนะอื่นๆ อีกด้วย อักษรพยัญชนะบางตัวนำเอาเสียงพยัญชนะวางไว้หน้าเสียงสระ (b, c, d, g, j, k, p, q, t, v, w, z) ตรงกันข้ามอักษรพยัญชนะตัวนี้จัดอยู่ในกลุ่มอักษรที่นำเอาเสียงพยัญชนะมาใช้เป็นเสียงสะกด (f, l, m, n, r, s, x) และยังเป็นพยัญชนะเพียงตัวเดียวที่ใช้เสียงสระ [i] นำ ในขณะที่พยัญชนะอื่นๆ ใช้สระ [e] อักษร X (x) เป็นหนึ่งในอักษรเพียงไม่กี่ตัวที่มีตัวใหญ่และตัวเล็กหน้าตาคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นตัวพิมพ์หรือตัวเขียน แตกต่างกันเพียงขนาดเท่านั้น ทำให้ไม่ยุ่งยากในการจดจำเพิ่มเติม นอกจากนั้นแล้วยังเป็นอีกหนึ่งตัวในบรรดาอักษรเพียงไม่กี่ตัวที่ไม่ปรากฏซ้ำต่อเนื่องในคำเดียวกันเป็นอันขาด ไม่เคยมีรูป -XX- ในคำภาษาฝรั่งเศส (หากไม่นับรวม XXL ซึ่งเป็นเพียงสัญลักษณ์บอกขนาด) ท้ายสุด อักษรตัวนี้ยังทำหน้าที่แทนเสียงได้อย่างแปลกประหลาด ซึ่งสร้างความสับสนต่อการอ่านอย่างมาก ยังไม่รวมถึงหน้าที่ทางไวยากรณ์ และในด้านความหมาย

2. เสียงของอักษร X

การคิดประดิษฐ์อักษรขึ้นมาใช้บันทึกเสียงมีหลักการเบื้องต้นคือ หนึ่งเสียงแทนด้วยหนึ่งสัญลักษณ์ และหนึ่งสัญลักษณ์แทนหนึ่งเสียง แต่วิวัฒนาการตามกาลเวลาของภาษาทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างอักษรและเสียงที่ใช้แทน และยังไม่นับปัจจัยอื่นๆ จากภายนอกอีกมากมายที่เข้ามาแทรกแซง ในภาษาฝรั่งเศส เสียงเดี่ยวอาจแทนด้วยอักษรมากกว่าหนึ่งตัว และอักษรหนึ่งตัวอาจแทนเสียงได้หลายเสียง แต่จะเป็นแค่ครั้งละเสียงเดียวเท่านั้น อักษร X กลับมีคุณสมบัติแตกต่างจากอักษรตัวอื่นๆ เพราะนอกจากจะแทนได้หลายเสียงแล้ว ยังสามารถแทนเสียงพยัญชนะได้ถึงสองเสียงในเวลาเดียวกัน และยังไม่นับรวมกรณีที่ไม่ออกเสียงอีกด้วย ด้วยเหตุนี้เอง การอ่านอักษร X จึงมีความสลับซับซ้อนอย่างมาก ตำแหน่งที่ปรากฏอาจเอื้ออำนวยให้เข้าใจวิธีการอ่านได้ส่วนหนึ่ง แต่ก็มิอาจยึดถือได้ตายตัว ข้อยกเว้นยังคงเป็นลักษณะพิเศษของภาษาฝรั่งเศส การอ่านอักษรตัวนี้ก็เช่นเดียวกับกฎเกณฑ์อื่นๆ ซึ่งมีข้อยกเว้นที่พบเห็นได้ทั่วไป

2.1 อักษร X ที่ตำแหน่งต้นคำ

อักษร X ที่ตำแหน่งต้นคำ มักแทนเสียงพยัญชนะสองเสียงและเป็นได้ทั้งคู่เสียงพยัญชนะโฆษะ [gz] คู่เสียงพยัญชนะอโฆษะ [ks] และเสียง [s] โดยไม่มีหลักเกณฑ์ใดชี้บ่ง นอกจากนั้นยังสามารถนำหน้าเสียงสระบางเสียงได้เท่านั้น

อักษร X นำหน้าอักษร A [a] ไม่ปรากฏในคำทั่วไป พบเฉพาะในคำวิสามานยนาม *Xavier* [gzavje] หลักเกณฑ์การทับศัพท์ฉบับราชบัณฑิต ถ่ายเสียงเหลือเป็น [zavje] และทับศัพท์เป็น *ชาววีเย* (น. 57) การถอดเสียงข้อนี้ให้ตรงตามการออกเสียงที่แท้จริงคงไม่ใช่เรื่องง่ายนักและอาจสร้างปัญหาในการอ่าน ด้วยเหตุนี้เองจึงจำเป็นต้องตัดเสียงพยัญชนะทิ้งหนึ่งเสียง

อักษร X ตามหลังด้วยกลุ่มอักษรแทนเสียงสระนาสิก AN [ã] เช่น *xanthie* [gzãti], *xanthome* [gzãtom], เป็นต้น

อักษร X ตามหลังด้วยกลุ่มอักษรแทนเสียงสระนาสิก AIN [ɛ̃] ในคำวิสามานยนาม *Xaintrailles* [sɛ̃traj] แต่ไม่พบเห็นหน้ากลุ่มอักษร -IN (-YN) ซึ่งแทนเสียงสระนาสิก [ɛ̃]

อักษร X ไม่พบหน้ากลุ่มอักษร -ON (-OM) ซึ่งแทนเสียงสระนาสิก [õ] รวมถึงกลุ่มอักษร -UN (-UM) ซึ่งแทนเสียงสระนาสิก [œ̃]

อักษร X ตามหลังด้วยอักษรสระ É ซึ่งแทนเสียงสระเปิด [e] เฉพาะกับกลุ่มเสียง [gze-n] และ [gze-r] เช่น *xénophobe* [gzɛnofɔb] *xérocopie* [gzɛrokɔpi] ฯลฯ บางคำอาจแปลงเสียงได้สองอย่าง เป็นคู่เสียงโฆษะก็ได้หรือคู่เสียงอโฆษะก็ได้ คำว่า *xénarthre* อ่านออกเสียงเป็นได้ทั้ง [gzɛnartʁ] หรือ [ksɛnartʁ] คำว่า *xérodémie* อ่านเป็น [gzɛrodɛmi] หรือ [ksɛrodɛmi]¹ กลุ่มเสียง [gz] หรือ [ks] ไม่นำหน้าเสียงสระเปิด [e] ที่ตำแหน่งต้นคำเลย ดังนั้นจึงไม่มีคำใดขึ้นต้นด้วยรูปสะกด XÉ, XAI, XEI, ฯลฯ

อักษร X หน้าอักษร I ที่ตำแหน่งต้นคำพบเห็นได้ในหลายคำ แปลงเสียงเป็นได้ทั้ง [gz] และ [ks] เช่น คำว่า *ximénie* [gzimɛni]/[ksimɛni] *xiphoïde* [gzifɔid]/[ksifɔid] ฯลฯ ยกเว้นเพียงคำว่า *xi* [ksi] ซึ่งแปลงเสียงเป็นคู่เสียงอโฆษะเท่านั้น คำนี้สามารถเขียนสะกดตามการอ่านได้เป็น *ksi* และคำว่า *xième* [iksɛm] ซึ่งมีเสียง [k] เป็นเสียงสะกดและมีเสียง [s] เป็นเสียงต้นของพยางค์ถัดมา คำนี้สามารถเขียนสะกดตามการอ่านได้เป็น *ixième* การเลือกแปลงเสียงเป็นคู่เสียง [gz] หรือ [ks] ของอักษร X หน้าอักษร Y ซึ่งแทนเสียงสระ [i] ยังคงไม่ครอบคลุมทุกคำ เช่น คำว่า *xylène* อ่านได้เป็น [gzilɛn]/[ksilɛn] *xylocope* [gzilɔkɔp]/[ksilɔkɔp] ฯลฯ ในขณะที่คำว่า *xylite* [gzilit] *xylographe* [gzilɔgraf] ฯลฯ ต้องเป็นคู่เสียงโฆษะเท่านั้น อย่างไรก็ตามจะสังเกตได้ว่า หากไม่นับ *xi* และ *xième* แล้ว ทุกคำยังคงแปลงเสียงเป็น [gz] ได้

¹ การแปลงเสียงในบทความชิ้นนี้ยึดพจนานุกรม *Le Petit Robert* เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม พจนานุกรมบางเล่มอาจนำเสนอการอ่านเพียงอย่างเดียว

อักษร X หน้าอักษร O ที่ตำแหน่งต้นคำพบเห็นเฉพาะในคำว่า *xoanon* ซึ่งสามารถอ่านได้เป็นทั้ง [gzʷanō] และ [ksʷanō] เท่ากับว่าอักษร X ไม่นำหน้ากลุ่มอักษร OU ทำให้กล่าวได้ว่าภาษาฝรั่งเศสไม่มีคำขึ้นต้นด้วยกลุ่มเสียง [gzʷ] หรือ [ksʷ] รวมถึงกลุ่มเสียง [gzw] หรือ [ksw]

อักษร X ไม่นำหน้าอักษร U ที่ตำแหน่งต้นคำในคำภาษาฝรั่งเศสเลย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าไม่มีคำที่ขึ้นต้นด้วยกลุ่มเสียง [gzy] หรือ [ksy] รวมถึงกลุ่มเสียง [gzʷ] หรือ [ksʷ]

อักษร X ที่ตำแหน่งต้นคำไม่ตามหลังด้วยอักษรพยัญชนะในคำใดเลย เนื่องจากอักษรตัวนี้แทนเสียงพยัญชนะถึงสองเสียงอยู่แล้ว จึงยากที่จะตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะเป็นเสียงที่สามอีก แม้แต่เสียงพยัญชนะเหลวซึ่งสามารถปรากฏเป็นเสียงที่สามได้ในหลายกรณี ภาษาฝรั่งเศสไม่มีกลุ่มเสียงพยัญชนะ [gzl]/[ksl] หรือ [gzr]/[ksr] ที่ตำแหน่งต้นคำ อย่างไรก็ตามสามารถตามหลังด้วยเสียงอรรถสระ [j] ได้ในคำยืมจากภาษาต่างประเทศ (จีน) กลุ่มอักษร XI (+ สระ) แทนกลุ่มเสียง [gzj] ในคำว่า *xiang* [gzjɑ̃ŋ] ในคำภาษาฝรั่งเศสหรือแม้แต่คำยืมอักษร X มักตามหลังด้วยอักษรสระ ในคำยืมจากภาษาแอฟริกา พบคำว่า *xhosa* ซึ่งอ่านเป็น [kosa] อักษร H ไม่ได้แทนเสียงใด คำนี้ไม่พบเห็นในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงไม่มีความสำคัญต่อการจดจำเพื่อนำไปใช้เท่าใดนัก

ภาษามีวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา เสียงเป็นส่วนที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วที่สุด และมุ่งเน้นไปสู่ความง่าย ส่วนใดที่ยุ่งยากและซับซ้อนมักจะถูกปรับเปลี่ยนมากที่สุด คู่เสียงโฆษะ [gz] ซึ่งต้องใช้ความพยายามในการเปล่งเสียง จึงค่อย ๆ พัฒนาไปเป็นคู่เสียงโฆษะ [ks] ที่อาศัยความพยายามน้อยกว่า ดังนั้นจะพบเห็นได้ในหลาย ๆ คำที่ขึ้นต้นด้วยอักษร X ซึ่งต้องเปล่งเสียงเป็นคู่เสียง [gz] มีแนวโน้มที่จะสามารถเปล่งเสียงเป็นคู่เสียง [ks] แทนได้มากขึ้นเรื่อย ๆ วิวัฒนาการเป็นไปแบบค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป การแทนที่ยังไม่เป็นไปอย่างสมบูรณ์แบบการเปล่งเสียงสองแบบยังคงควบคู่กันไป สามารถเลือกเปล่งเสียงแบบใดแบบหนึ่งก็ได้ เช่น คำว่า *xéranthème* อ่านได้ทั้ง [gzɛrɑ̃tɛm] และ [ksɛrɑ̃tɛm] *ximénie* [gzimɛni] และ [ksimɛni] *xiphoidé* [gzifoid] และ [ksifoid] ฯลฯ นอกจากนั้นแล้ว วิวัฒนาการของการเปล่งเสียงยังไม่ครอบคลุมทุกคำ ถึงแม้ว่าสร้างจากองค์ประกอบแบบเดียวกัน เช่น คำว่า *xérographie* เปล่งเสียงได้ทั้ง [gzɛrɔɡrafɛ] และ [ksɛrɔɡrafɛ] ในขณะที่คำว่า *xérochiménique* [gzɛrɔʃimɛnik] กลับเปล่งเสียงได้อย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่ขึ้นต้นด้วยอุปสรรค *xéro-* เหมือนกัน หรือในกรณีของอุปสรรค *xén-* ซึ่งพบเห็นคำว่า *xénarthre* ที่สามารถอ่านเป็น [gzɛnɑ̃tr] และ [ksɛnɑ̃tr] ในขณะที่คำว่า *xénélasie* อ่านเป็น [gzɛnelazi] อย่างเดียวเท่านั้น แม้แต่คำจากรากศัพท์เดียวกัน เช่น คำว่า *xérophite* อ่านเป็น [gzɛrɔfit] หรือ [ksɛrɔfit] แต่คำว่า *xérophytique* ซึ่งเป็นคุณศัพท์ที่สร้างแยกย่อยออกมา กลับอ่านเป็น [gzɛrɔfitik] เท่านั้น นั่นเป็นเรื่องของวิวัฒนาการทางภาษา

ที่กำลังดำเนินไปตามครรลอง สำหรับผู้เรียนชาวไทยนั้นอาจไม่ใช่เรื่องน่ากังวลนัก เพราะการเปล่งเสียงคู่พยัญชนะ [gz] ยังคงเป็นหลักการที่ยึดถือได้ในเกือบทุกคำ (ยกเว้นเพียงอักษรกรีก *xi* เรียกว่า [ksi] และคำว่า *xyste* อ่านเป็น [ksist] รวมถึงคำแยกย่อย ที่ต้องเปล่งเสียงเป็นคู่เสียงอโฆชะเท่านั้น คงไม่ใช่เรื่องยุ่งยากต่อการจดจำเท่าใดนัก) อาจกล่าวได้ว่าแทบไม่มีคำใดเปลี่ยนแปลงไปอย่างสมบูรณ์แบบโดยตัดคู่เสียงโฆชะทิ้ง พจนานุกรม *Le Petit Robert* ยังคงนำเสนอคู่เสียง [gz] ขึ้นก่อนแทบทั้งสิ้น (ยกเว้นเพียงบางคำซึ่งนำเสนอคู่เสียง [ks] ขึ้นก่อนคำว่า *xoanon* [ksaonō]/[gzəonō] แต่นั่นก็ไม่ใช่ปัญหาของการอ่าน)

โดยหลักการแล้ว อักษร X ที่ตำแหน่งต้นคำมักแทนคู่เสียงพยัญชนะ แทบไม่แทนพยัญชนะเสียงเดี่ยวเลย แต่หลักการนี้ไม่สามารถนำไปใช้ได้กับคำวิสามานยนามหรือคำยืม คำว่า *xérés* สามารถเปล่งเสียงเป็น [gzeres] หรือ [kseres] หรือแม้แต่ [keres] ดังนั้นสิ่งที่ยุ่งยากที่สุดของการอ่านอักษร X คือคำยืมซึ่งผู้เรียนชาวต่างประเทศไม่อาจแยกแยะได้อย่างง่ายนัก ถึงกระนั้นคำยืมที่เข้าสู่ระบบภาษาฝรั่งเศสแล้ว ก็ยังปรับเปลี่ยนเข้ากับหลักการอ่านเหมือนอย่างคำอื่น ๆ ในภาษาฝรั่งเศส แต่สิ่งที่ยุ่งยากที่สุดคือคำวิสามานยนามและคำแยกย่อย อย่างเช่น ชื่อเมืองและประชากรของเมือง นามของบุคคล เป็นต้น ที่ตำแหน่งต้นคำนั้น ไม่ปรากฏคำประเภทนี้ที่ขึ้นต้นด้วยอักษร X แต่จะพบเห็นได้มากในตำแหน่งอื่น ๆ ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

2.2 อักษร X ที่ตำแหน่งกลางคำ

อักษร X ที่ตำแหน่งกลางคำหรือภายในคำนั้นมักพบเห็นได้บ่อยในกลุ่มอักษร EX- ซึ่งขึ้นต้นคำและสร้างปัญหาในการอ่าน เพราะสามารถเปล่งเสียงเป็นพยัญชนะคู่อโฆชะ [ks] หรือพยัญชนะคู่โฆชะ [gz] หลักเกณฑ์การอ่านขึ้นอยู่กับเสียงที่ตามหลังมาว่าเป็นเสียงพยัญชนะหรือสระ ถ้าตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ จะเปล่งเสียงเป็นคู่เสียงอโฆชะ เช่น คำว่า *expérience* [eksperjäs] *extrême* [ekstrem] ฯลฯ รวมถึงในกรณีที่ไม่ตามหลังด้วยอักษรใดเลย ในคำนาม *ex* [eks] ตรงกันข้าม เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระ จะเปล่งเสียงเป็นคู่เสียงโฆชะ เช่น ในคำว่า *examen* [egzamē] *exécuter* [egzekyte] ฯลฯ กฎเกณฑ์การอ่านนี้ยังรวมไปถึงคำที่ขึ้นต้นด้วยกลุ่มอักษร HEX- ([gz] ซึ่งตามหลังด้วยเสียงสระเท่านั้น) เช่น คำว่า *hexagone* [egzagon] *hexose* [egzoz] เป็นต้น สำหรับเสียงสระที่นำหน้ามานั้น บางครั้งอาจพบได้ทั้งเสียงเปิด [ɛ] และเสียงปิด [e] เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่ไม่เน้นเสียง (position inaccentuée) อาจเปล่งเสียงแบบใดก็ได้ เป็นการสูญเสียความแตกต่าง (neutralisation) ของสองหน่วยเสียง

ภาษาฝรั่งเศสเริ่มพัฒนาไปในทิศทางที่ทำให้การเปล่งเสียงง่ายขึ้นดังที่ได้เกริ่นมาแล้วข้างต้น เสียงโฆชะต้องอาศัยความพยายามมากกว่าเสียงอโฆชะ ดังนั้นเสียงอโฆชะจึงเริ่มเข้ามาแทนที่เสียงโฆชะ อักษร X ในคู่ EX ที่ตามหลังด้วยเสียงสระเริ่มเปล่งเสียงเป็น [ks] ดังจะเห็นได้ในคำว่า *exécreur* รวมถึงคำแยกย่อย อาจเปล่งเสียงเป็นคู่พยัญชนะโฆชะ [egzekre]

หรือคู่พยัญชนะอโฆชะ [eksekre] ในกรณีที่ต้องการเน้น อย่างไรก็ตาม วิวัฒนาการในตำแหน่งนี้ยังคงต้องอาศัยเวลาอีกนานเมื่อเปรียบเทียบกับที่ตำแหน่งต้นคำ เนื่องจากเป็นตำแหน่งที่พบเห็นบ่อยในคำจำนวนมากและยังมีหลักเกณฑ์การอ่านที่ชัดเจน

เป็นที่เข้าใจแล้วว่า EX + สระ แทนเสียง [gz] เมื่อต้องการให้คู่เสียง [ks] ตามหลังเสียงสระ ภาษาฝรั่งเศสจำเป็นต้องหาวิธีการเขียนถ่ายทอดโดยเติมอักษรสัญญาณเข้ามาช่วย กลุ่มอักษร EXC – แทนกลุ่มเสียง [eks] เช่น ในคำว่า *excès* [ekse] *exciter* [eksite] ฯลฯ อักษร C เป็นเพียงอักษรสัญญาณ ไม่ได้แทนเสียงใด ทำหน้าที่บอกให้รู้ว่าอักษร X ต้องเปล่งเสียง [ks] เมื่อต้องตามหลังด้วยอักษรสระ E และ I ถ้าหากไม่มีมีอักษร C อักษร X จะเปล่งเสียงเป็น [gz] ตามกฎของการเปล่งเสียง ไม่ใช่ว่าอักษร X แทนเสียง [k] และอักษร C แทนเสียง [s] ตรงกันข้าม เมื่อตามหลังด้วยอักษรสระ A O U อักษร C จะไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอักษรสัญญาณ แต่จะแทนเสียง [k] เช่น คำว่า *excaver* [ekskave] *excommunier* [ekskomynje] *excuser* [ekskyze] ฯลฯ ในทำนองเดียวกัน เมื่ออักษร C มีพยัญชนะเหลวตามหลังมา ก็จะเปล่งเสียงเป็น [k] เช่น คำว่า *exclamer* [eksklame] *excrément* [ekskremä] เป็นต้น ถ้าต้องการให้อักษร X เปล่งเสียงเป็น [ks] หน้าอักษรสระ A O U ก็ต้องเลือกอักษรสัญญาณตัวอื่นที่ไม่ใช่อักษร C ดังนั้นจึงต้องหันมาอาศัยอักษร S ภาษาฝรั่งเศสมีคำเพียงไม่กี่คำที่สะกดด้วย EXS + สระ ได้แก่ คำว่า *exsuder* [eksyde] และคำแยกย่อย ส่วนคำว่า *exsanguie* [eksäg] สร้างจาก *ex* + *sanguie* ไม่เกี่ยวกับปัญหาทางสัทศาสตร์ และคำว่า *exsicatta* [eksikata] ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะด้าน อาจกล่าวได้ว่าภาษาฝรั่งเศสไม่มีกลุ่มเสียง [eksa] [ekso] [ekso] [eksu] ขึ้นต้นคำเลย

ตารางที่ 1

สรุปการเปล่งเสียงกลุ่มอักษร EX- และ EXC-

	[gz]	[ks]	[ksk]
EX + สระ	✓		
EX + พยัญชนะ		✓	
EXC + A O U			✓
EXC + E I		✓	
EXC + พยัญชนะเหลว			✓
EXS + A O U		✓	

สำหรับ EX ในสำนวนภาษาละตินที่ยังคงใช้ในภาษาฝรั่งเศส เปล่งเสียงเป็น [ks] เกือบในทุกสำนวน ไม่ว่าจะตามหลังด้วยเสียงสระหรือเสียงพยัญชนะ ได้แก่ *ex abrupto* [eksabrupto]

ex ante [eksāte] *ex cathedra* [ekskaedra] *ex nihilo* [eksniilo] *ex post* [ekspost] *ex professo* [eksprofeso] *ex vivo* [eksviso] ยกเว้น *ex æquo* [egzeko] ที่เปล่งเสียงเป็น [gz]

อักษร X ภายในคำที่ไม่ใช่ EX- ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มักแทนเสียง [ks] เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีการยกเว้นอยู่เช่นเดียวกัน

อักษร X ในคำซึ่งขึ้นต้นด้วย AX- IX- OX- UX- เปล่งเสียงเป็นคู่เสียงอโฆชะ [ks]² ถึงแม้ว่าจะตามหลังด้วยเสียงสระก็ตาม เช่น *axe* [aks] *ixième* [iksjẽm] *oxygène* [oksizɛ̃n] ฯลฯ คู่อักษร UX- พบเฉพาะในคำว่า *uxorilocal* [yksɔ̃rilokal] และไม่มีคำไหนขึ้นต้นด้วยคู่อักษร YX- รวมทั้งอักษรสระประสม EIX- OIX- OUX- UIX- ฯลฯ

อักษร X ระหว่างสระอาจอ่านออกเสียงเป็น [s] หรือ [ks] ในคำวิสามานยนามอย่างเช่น *Auxois* [oswa] *Bruxelles* [brysel] *Auxerre* [osɛr] *Auxerrois* [osɛrwa] ฯลฯ ในขณะที่ *Saint-Germain-l'Auxerrois* กลับอ่านเป็น [okserwa] เช่นเดียวกับ *Aixois* [ekswa] *Limouxin* [limuksɛ̃] เป็นต้น

ในคำที่สร้างจากรากศัพท์ SEXA- อ่านเป็นคู่เสียงอโฆชะ [ks] ตามหลักเกณฑ์การอ่านของอักษร X ภายในคำ เช่น *sexagésimal* [seksazɛ̃zimal] *sexagésime* [seksazɛ̃zim] ฯลฯ ส่วนคำว่า *sexagénaire* อ่านได้ทั้ง [segzazɛ̃nɛr] และ [seksazɛ̃nɛr] ในพจนานุกรมบางเล่ม แต่ใน *Le Petit Robert* เสนอวิธีการอ่านเป็นคู่เสียงอโฆชะ [ks] เท่านั้น

โดยหลักการแล้ว อักษร X จะไม่ตามหลังพยัญชนะใดๆ เลยไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ตำแหน่งต้นคำ แต่ในภาษาท้องถิ่นหรือคำยืมจากภาษาต่างประเทศอาจพบเห็นได้ อย่างเช่น ในคำว่า *txakoli* [tʃakoli] ซึ่งอักษร X แทนเสียงพยัญชนะเสียดแทรก [ʃ] เพียงเสียงเดียว คำนี้หมายถึงเหล้าองุ่นชาวชนิตหนึ่งซึ่งผลิตในแคว้นบาสก์ฝั่งประเทศสเปน (Pays basque espagnol)

สำหรับการตัดแบ่งพยางค์นั้น คู่เสียงพยัญชนะ [ks] หรือ [gz] ของอักษร X ที่ตำแหน่งกลางคำนั้นต้องอยู่ในพยางค์เดียวกันเมื่อตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ เช่น *expérience* [eks pe ʁjɑ̃s] *extérieur* [eks te ʁjœr] ฯลฯ และต้องแยกกันอยู่คนละพยางค์เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระหรือเสียงอรรหสระ เช่น *exemple* [eg zɑ̃pl] *axial* [ak sjal] *sexuel* [sek sœl] ฯลฯ เสียงพยัญชนะ [k] หรือ [g] เป็นเสียงพยัญชนะสะกด ส่วนเสียง [s] หรือ [z] เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ถัดไป อย่างไรก็ตาม ในคำวิสามานยนาม การตัดแบ่งพยางค์อาจแตกต่างกันออกไป คำว่า *maxwell* แยกพยางค์ออกเป็น [maks wɛl]

² ในพจนานุกรม *Le Petit Robert* บางฉบับ คำว่า *axérique* บัญญัติให้อ่านออกเสียงเป็น [agzɛrik] ในขณะที่คำอื่นๆ ที่สะกดด้วย AX- ทั้งหมดอ่านเป็น [aks]

2.3 อักษร X ที่ตำแหน่งท้ายคำ

อักษร X ที่ลงท้ายคำมักเปล่งเสียงเป็น [ks] เสมอเมื่อตามหลังสระ A E O เช่น คำว่า *anthrax* [ãtraks] *index* [ɛdɛks] *silex* [sileks] *botox* [bɔtɔks] *inox* [inɔks] ฯลฯ คำว่า *hoax* ซึ่งยืมมาจากภาษาอังกฤษ อ่านเป็น [ɔks] ในขณะที่คำวิสามานยนามไม่ได้ยึดหลักการอ่านแบบเดียวกันนี้ บางคำอาจไม่เปล่งเสียง เช่น *Oyonnax* [ɔjɔna] *Ornex* [ɔrne] *Thônex* [tɔne] เป็นต้น

อักษร X ที่ตามหลังอักษร U (รวมถึง AU, EU, OU) มีแนวโน้มที่จะไม่เปล่งเสียงไม่ว่าจะเป็นคำประเภทใด เช่น ในคำว่า *afflux* [afly] *chaux* [ʃɔ] *ceux* [sø] *coépoux* [koepu] ฯลฯ ยกเว้น คำว่า *lux* [lyks] ซึ่งเป็นคำที่คุ้นเคยและได้ยินบ่อย ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาดในการอ่าน รวมถึงคำที่ลงท้ายแบบเดียวกัน ได้แก่ *vélux* (*velux*) [velyks]

อักษร X ที่ตามหลังอักษร I ไม่เปล่งเสียงในคำว่า *crucifix* [kryksifi] *perdrix* [pɛdrɪ] *prix* [pri] ในคำอื่นๆ นั้น อักษร X อาจแทนเสียง [ks] เช่น คำว่า *hélix* [eliks] *kylix* [kiliks] *phénix* [feniks] ฯลฯ หรือแทนเสียง [s] เช่น *six* [sis] *dix* [dis] ฯลฯ สำหรับคำวิสามานยนามนั้น อักษร X อาจเปล่งเสียงหรือไม่เปล่งเสียงก็ได้ อย่างเช่น คำว่า *Chamonix* [ʃamoni] ไม่เปล่งเสียง แต่หลายคำมักเปล่งเสียง เช่น *Astérix* [asterisk] *Béatrix* [beatrɪks] *Félix* [felɪks] เป็นต้น มีข้อสังเกตว่าในคำที่ลงท้ายด้วย -TRIX -THRIX ต้องเปล่งเสียงเสมอ เช่น คำว่า *strix* [striks] *lagothrix* [lagɔtrɪks] ฯลฯ

ในคู่อักษร -YX นั้น อักษร X ต้องเปล่งเสียงเสมอ อาจเปล่งเสียงเป็นคู่เสียงพยัญชนะ [ks] เหมือนกับกรณีอื่นๆ เช่น คำว่า *aptéryx* [aptɛrɪks] *oryx* [ɔrɪks] ฯลฯ หรือเปล่งเสียงเป็นเพียงพยัญชนะ [s] ในคำว่า *coccyx* [kɔksɪs]

นอกจากนั้นแล้ว ยังพบอักษร X ตามหลังเสียงสระนาสิก [ɛ] ซึ่งแทนด้วยกลุ่มอักษร IN และ YN และจะแทนคู่เสียง [ks] ดังจะเห็นได้ในคำว่า *sphinx* (*sphynx*) [sfɛks] *syrinx* [sirɛks] *larynx* [larɛks] *lynx* [lɛks] *pharynx* [farɛks] เป็นต้น

อักษร X ในกลุ่มอักษร -OIX จะไม่เปล่งเสียงเลย ไม่ว่าจะเป็นคำวิสามานยนามหรือคำวิสามานยนาม เช่น คำว่า *choix* [ʃwa] *croix* [krwa] *noix* [nwa] *voix* [vwa] *Foix* [fwa] เป็นต้น

ในกลุ่มอักษร -AIX อักษร X จะไม่เปล่งเสียงในคำวิสามานยนาม เช่น คำว่า *faix* [fɛ] *paix* [pɛ] ฯลฯ ส่วนคำวิสามานยนามนั้นไม่ขึ้นอยู่กับหลักการใดๆ ดังนั้นจึงอาจเปล่งเสียงในบางคำและอาจไม่เปล่งเสียงในบางคำ เช่น เปล่งเสียงในคำว่า *Aix* [ɛks] แต่ไม่เปล่งเสียงในคำว่า *Gouaix* [gwe] หรือเปล่งเสียงในคำว่า *Daix* [dɛks] ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ แต่กลับไม่เปล่งเสียงเมื่อเป็นชื่อสกุล (*Pierre*) *Daix* [dɛ]

กลุ่มอักษร *-EIX* พบเห็นเฉพาะในคำวิสามานยนาม ซึ่งมีทั้งเปล่งเสียง เช่น *Theix* [teks] และไม่เปล่งเสียง เช่น *Orleix* [ɔʀlɛ]

เมื่ออักษร *X* เขียนสะกดตามหลังด้วย *E muet* ที่ตำแหน่งท้ายคำนั้น ต้องเปล่งเสียงเป็นคู่เสียง [ks] เสมอ เช่น *axe* [aks] *paradoxe* [paradoks] *suffixe* [syfiks] เป็นต้น

อักษร *X* พบท้ายตัวเลขสามตัวเท่านั้น ได้แก่ *deux*, *six* และ *dix* ทั้งสามตัวเลขมีการเปล่งเสียงแปรผันไปตามบริบท

เลขสอง *deux* เปล่งเสียงเป็น [dø] เมื่อเป็นตัวเลขลำพังโดดๆ ไม่ตามหลังด้วยคำใดๆ เช่น *deux* [dø] *chapitre deux* [dø] *numéro deux* [dø] ฯลฯ หรือเมื่อตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ เช่น *deux livres* [dølivʀ] *deux doigts* [dødwa] ฯลฯ แต่เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระ จะต้องเปล่งเสียงเป็น [døz] ซึ่งถือเป็นการเปล่งเสียงเชื่อมคำ (liaison) โดยที่เสียง [z] เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ตามหลังมา เช่น *deux ans* [døzɑ̃] *deux étudiants* [døzetydjɑ̃] ฯลฯ ดังนั้นหมายเลขนี้เปล่งเสียงได้สองอย่าง ได้แก่ [dø] และ [døz] ตามบริบท

เลขหก *six* เปล่งเสียงเป็น [sis] เมื่อเป็นตัวเลขโดดๆ หรือไม่ตามหลังด้วยคำใดๆ เช่น *six* [sis] *chapitre six* [sis] *numéro six* [sis] ฯลฯ และเปล่งเสียงเป็น [si] เมื่อตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ เช่น *six livres* [silivʀ] *six doigts* [sidwa] ฯลฯ แต่เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระ จะต้องเปล่งเสียงเป็น [siz] ซึ่งถือเป็นการเปล่งเสียงเชื่อมคำ (liaison) โดยที่เสียง [z] เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ตามหลังมา เช่น *six ans* [sizɑ̃] *six étudiants* [sizetydjɑ̃] ฯลฯ ดังนั้นหมายเลขนี้เปล่งเสียงได้สามอย่าง ได้แก่ [sis] [si] และ [siz] ตามบริบท

เลขสิบ *dix* ก็เป็นไปในการทำนองเดียวกัน เปล่งเสียงเป็น [dis] เมื่อเป็นตัวเลขโดดๆ ไม่ตามหลังด้วยคำใดๆ เช่น *dix* [dis] *chapitre dix* [dis] *numéro dix* [dis] ฯลฯ และเปล่งเสียงเป็น [di] เมื่อตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ เช่น *dix livres* [dilivʀ] *dix doigts* [didwa] ฯลฯ แต่เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระ จะต้องเปล่งเสียงเป็น [diz] ซึ่งถือเป็นการเปล่งเสียงเชื่อมคำ (liaison) โดยที่เสียง [z] เป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่ตามหลังมา เช่น *dix ans* [dizɑ̃] *dix étudiants* [dizetydjɑ̃] ฯลฯ นอกจากนั้นแล้ว เลขสิบยังต้องนำไปผสมกับเลขอื่น และจะอ่านเป็น [di] ในเลข *dix-sept* [disɛt] และอ่านเป็น [diz] ในเลข *dix-huit* [dizuit] และ *dix-neuf* [diznœf] ถึงแม้ว่าจะตามหลังด้วยเสียงอรรหสระและพยัญชนะก็ตาม ดังนั้นหมายเลขนี้เปล่งเสียงได้สามอย่าง ได้แก่ [dis] [di] และ [diz] ตามบริบท

อักษร *X* ในลำดับที่สอง *deuxième* ลำดับที่หก *sixième* และลำดับที่สิบ *dixième* นั้นต้องอ่านออกเสียงเป็น [z] เช่นเดียวกับกรณีเปล่งเสียงเชื่อมคำของเลขสิบกับคำนามที่ตามหลังมาซึ่งขึ้นต้นด้วยเสียงสระ อ่านเป็น *deuxième* [døzjem] *sixième* [sizjem] *dixième* [dizjem]

ในขณะทีคำว่า *ixième* หรือ *xième* กลับอ่านเป็น [iksjẽm] ซึ่งเป็นการอ่านตามชื่ออักษร X [iks]

คำประสมอ่านเหมือนตัวเลขโดดๆ เช่น *six vingts* [sisvɛ̃] *six vingt dix* [sisvɛ̃dis] ฯลฯ ถึงแม้ว่าจะตามหลังด้วยสระหรืออรรสระก็ตาม คำว่า *six-huit* อ่านเป็น [sisqit]

คำแยกย่อยซึ่งสร้างจาก *six* จะเปล่งเสียงเป็น [siz] เมื่อตามหลังด้วยสระ เช่น คำว่า *sixain* (หรือเขียนได้เป็น *sizain*) อ่านออกเสียงเป็น [sizɛ̃] คำว่า *sixaine* (หรือ *sizaine*) อ่านเป็น [sizen] คำว่า *sixener* เป็น [sizɛ̃nɛ] เมื่อตามหลังด้วยพยัญชนะ อ่านเป็น [siks] ซึ่งจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของการอ่านอักษร X ถึงแม้ว่าจะสร้างจากรากศัพท์เดียวกันก็ตาม เช่น คำว่า *sixte* [sikst] *sixtenat* [sikstɛ̃na] รวมถึงคำว่า *sixties* [sikstiz] ซึ่งยืมมาจากภาษาอังกฤษ หรือในคำวิสามานยนาม *Chapel Sixtine* [sikstin]

ในสำนวนต่างๆ เกี่ยวกับตัวเลข *dix* ต้องเปล่งเสียงเป็น [dis] เหมือนกับการอ่านเลขโดด แต่อาจเปล่งเสียงต่อเนื่อง (*enchaînement*) เมื่อตามหลังด้วยเสียงสระ เช่น สำนวน *dix-en-dix* [disɛ̃dis] ไม่อ่านเชื่อมเสียง (*liaison*)

คำแยกย่อยซึ่งสร้างจาก *dix* ก็เปล่งเสียงเป็น [diz] เมื่อตามหลังด้วยสระ เช่น คำว่า *dix-heurer* [dizœ̃rɛ] ซึ่งสร้างจากการบอกเวลา *dix heures* [dizœ̃r] คำว่า *dizaine* ซึ่งอ่านเป็น [dizen] เข้ามาแทนที่รูปสะกดเก่า *dixaine* ซึ่งไม่เข้ากับหลักการอ่าน อักษร X ในหลายคำได้เปลี่ยนเป็นอักษร Z จนเกือบหมดแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน้าเสียงสระ เช่น คำว่า *dizain* [dizɛ̃] *dizainier* (*dizenier*) [dizɛ̃nje] *dizeau* [dizo] ฯลฯ ส่วนคำว่า *dixtuor* ซึ่งตามหลังด้วยพยัญชนะ ต้องอ่านเป็น [distɥœ̃r] เหมือนกับกรณีของการอ่านออกเสียงหมายเลขโดดๆ

ตารางที่ 2

สรุปการเปล่งเสียงของอักษร X แต่ละตำแหน่งในคำทั่วไปของภาษาฝรั่งเศส

ตำแหน่ง	รูปสะกด	ไม่เปล่งเสียง	[s]	[z]	[ks]	[gz]
ต้นคำ	X + สระ				✓	✓
กลางคำ	EX	+ สระ				
		+ พยัญชนะ			✓	
	AX-					
	IX ³ -				✓	
	OX-					
	UX-					
	พยัญชนะ	-AX-				
		-EX-				
		-IX-				
		-OX-				✓
		-UX-				
		-YX-				
ท้ายคำ	สระ + X	-AX				
		-EX			✓	
		-OX				
		-IX	✓	✓		✓
		-UX	✓			✓
		-YX	✓			✓
		-AIX				
		-OIX	✓			
		-EUX	✓			
		-AUX	✓			
	พยัญชนะ + X				✓	
-XE					✓	
DEUX	ไม่ตามหลังด้วยเสียงใด	✓				
SIX	+ พยัญชนะ		✓			
DIX	+ สระ			✓		

³ ยกเว้น คำว่า *dixtuor* [distʁɔʁ]

ท้ายสุด จะสังเกตได้ว่าคู่เสียง [gz] จะต้องตามหลังด้วยเสียงสระเสมอ ดังนั้นจึงปรากฏได้เฉพาะในกลุ่มเสียง [egz] ที่ต้นคำ แต่จะไม่สามารถปรากฏที่ตำแหน่งท้ายคำได้เลย ถึงแม้ว่าอักษร X จะอยู่ระหว่างสระและ E muet ก็ตาม

3. บทบาทของอักษร X ในเชิงไวยากรณ์

ในแง่ของไวยากรณ์นั้น อักษร X ใช้เติมหลังคำนามเพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์เช่นเดียวกับอักษร S แต่จะใช้เติมเฉพาะหลังคำที่ลงท้ายด้วยอักษร U เช่น *beaux choux châteaux* ฯลฯ ทำให้คำเหล่านี้แตกต่างจากคำปกติทั่วไป ทำให้ไม่จึงเป็นเช่นนั้น ข้อสงสัยนี้อาจเคยผ่านเข้ามาในหัวบ้างไม่มากก็น้อย หากลองศึกษาประวัติความเป็นมาของภาษาฝรั่งเศสแล้ว จะพบว่าคำเหล่านี้ก็ไม่ได้แตกต่างจากคำอื่นๆ เลย นอกจากนั้นกฎเกณฑ์นี้ไม่ได้นำไปปรับใช้กับทุกคำที่เขียนลงท้ายด้วยอักษรดังกล่าว ทำให้ต้องเกิดความยุ่งยากในการท่องจำคำออกเป็นสองกลุ่ม

วิวัฒนาการทางสัทศาสตร์ให้คำตอบเกี่ยวกับความสลับซับซ้อนดังกล่าวได้เป็นอย่างดี เสียงพยัญชนะเหลว [l] เพดานอ่อน (l vélaire)⁴ ซึ่งอยู่ระหว่างเสียงสระ [a] และเสียงพยัญชนะนั้นจะพัฒนาเป็นเสียงสระ [u] เช่น คำว่า *animal* เคยมีรูปพหูพจน์เป็น *animals* [animals] ในยุคที่ยังต้องเปล่งเสียงพยัญชนะ [s] ต่อมาเสียงพยัญชนะเหลว [l] พัฒนากลายมาเป็นเสียงสระ [u] ทำให้อ่านออกเสียงเป็น [animaus] ก่อนที่สระประสม [au] จะเปล่งเสียงรวบรัดและลดลงเหลือเพียงสระเสียงเดี่ยว [o] พร้อมทั้งเสียงพยัญชนะท้าย [s] แล้วลงจนเจียบหายไปในที่สุด นักคิดลอกเอกสารของยุคกลางนำอักษร X มาใช้เป็นอักษรย่อแทนคู่อักษร US (*animaus – animax*) เพื่อย่นเวลาการทำงานให้สั้นลง ต่อมาภายหลังการใช้อักษรย่อถูกยกเลิกไปพร้อมกับได้นำอักษร U กลับมาใช้ตามเดิม แต่ยังคงรักษาอักษร X เอาไว้เพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงกลับไปเป็น S ตามเดิมไปพร้อมกันด้วย หลังจากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงรูปสะกดใดๆ อีกจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นรูปพหูพจน์จึงแตกต่างจากรูปเอกพจน์ซึ่งมีวิวัฒนาการไปในอีกแนวทางหนึ่ง คำที่คุ้นเคยดีเห็นจะได้แก่คำว่า *cheval* ซึ่งเคยมีรูปพหูพจน์เป็น *cheval + s* และพัฒนาเสียงเป็น *chevaus* ในเบื้องต้น ต่อมาเขียนย่อเป็น *chevax* ก่อนที่จะนำอักษร U กลับมาโดยคงอักษรย่อ X เอาไว้ จึงกลายเป็น *chevaux* ในท้ายสุด

ในกลุ่มอักษร (สระ) + il + s นั้น คู่อักษร il ซึ่งเขียนตามหลังสระจะแทนเสียง [l] เพดานแข็ง (l mouillé ซึ่งแตกต่างจากกรณีของเสียง [l])

⁴ เสียงพยัญชนะ [l] ของภาษาฝรั่งเศสปัจจุบันมีฐานของการเปล่งเสียงขยับออกมาด้านหน้ามากขึ้นโดยอยู่ที่ตำแหน่งปลายลิ้นกับปุ่มเหงือก (apico-alvéolaire) และกระแสมออกจากปากทางด้านข้างของลิ้น (latérale)

พदानอ่อน (l vélaire) ที่กล่าวมาข้างต้น) ต่อมา (สระ) + *ils* พัฒนาเสียงกลายมาเป็น (สระ) + [Its] โดยมีเสียงพยัญชนะ [t]แทรกเพิ่มเข้ามา หลังจากนั้นเสียง [I] พदानแข็งก็พัฒนากลายเป็นสระ [u] เช่นเดียวกับกรณีของเสียง [I] พदानอ่อน จึงเปล่งเสียงเป็น (สระ) + [uts] ต่อมา มีการนำอักษร Z มาใช้เขียนแทนคู่เสียง [ts] ภายหลัง เสียงพยัญชนะท้ายสระทั้งสองเสียงนี้ค่อยๆ แผ่ลงและไม่เปล่งเสียงในที่สุด พร้อมกันนั้นรูปสะกด *UZ* ก็ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็น *UX* เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับกรณีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คำว่า *travail* + s กลายเป็น *travaux travaux* และ *travaux* ในท้ายที่สุด คำว่า *email* + s เป็น *émails émaux* และ *émaux* หรือคำว่า *bail* + s กลายเป็น *bails baux* ตามลำดับ ส่วนคำว่า *aulx* นั้นแตกต่างจากคำอื่น เพราะเกิดการเติมอักษร L ที่หายไปกลับเข้ามาอีกครั้ง เริ่มจาก *ail* + s - *aul* - *aulx* ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้ไปซ้ำซ้อนกับคำบุพบท *aux* (à + les) สำหรับ (สระ) + *il* (I พदानแข็ง) ในรูปเอกพจน์ ซึ่งไม่ได้ตามหลังด้วยเสียงพยัญชนะ [s] ก็ไม่ได้เปลี่ยนเป็นเสียงสระ [u] แต่พัฒนามาไปในอีกทิศทางหนึ่งโดยเปลี่ยนมาเป็นเสียงอรรชสระ [j] ในเวลาต่อมา ดังนั้นคำว่า *travail* เคยอ่านเป็น [traval] โดยเป็นเสียง [I] พदानแข็ง ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นเสียงอรรชสระ [travaj] ร่องรอยของการเปล่งเสียงแบบเดิมยังคงเห็นได้จากคำในภาษาอังกฤษเมื่อเทียบกับคำภาษาฝรั่งเศส อย่างเช่น *coral - corail*

ปัจจุบันนี้ มักท่องจำกันว่าคำนามที่ลงท้ายด้วย *-U* จะเติม *-X* เมื่อเป็นพหูพจน์ นั้นเป็นความจริงเพียงส่วนเดียว คำที่ลงท้ายด้วยอักษร *-U* นั้นอาจจะเติม *-X* ก็ได้หรือเติม *-S* ก็ได้แล้วแต่กรณี คำที่ลงท้ายด้วย *-U* แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มด้วยกัน คำที่ลงท้ายด้วยอักษร *AU* มักเติม *-X* เกือบทุกคำ (ยกเว้น *landau - landaus, sarrau - sarraus*) กลุ่มอักษร *-EAU* เติม *-X* ทุกคำ ไม่มีข้อยกเว้น เช่น *chapeau - chapeaux château - châteaux eau - eaux* ฯลฯ กลุ่มอักษร *-EU* มีข้อยกเว้นอยู่สองคำ คือ *bleu - bleus* และ *pneu - pneus* นอกจากนั้น เป็นไปตามกฎเกณฑ์ เช่น *un aveu - des aveux un feu des feux un jeu - des jeux* ฯลฯ กลุ่มอักษร *-OU* กลับใช้กฎเกณฑ์ตรงกันข้าม คำส่วนใหญ่ต้องเติมอักษร *-S* เมื่อเป็นพหูพจน์ เช่น *un cou des cous un clou - des clous un fou - des fous* ฯลฯ มีเพียงเจ็ดคำเท่านั้นที่เติมอักษร *-X* ได้แก่ *un bijou - des bijoux un chou - des choux un genou - des genoux un hibou - des hiboux un joujou - des joujoux un pou - des poux*

คำที่ลงท้ายด้วยอักษร *-AL* ก็ไม่ได้เปลี่ยนเป็น *-AUX* เสมอไปเมื่อเป็นพหูพจน์ เพราะบางคำเข้ามาในภาษาฝรั่งเศสหลังจากที่วิวัฒนาการของภาษาได้ผ่านพ้นไปแล้ว จึงต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของการเติมอักษร *-S* เพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์เหมือนกับคำทั่วไป ส่วนบางคำซึ่งอาจเข้ามาภายหลังเช่นกัน แต่ก็ยึดหลักการเปลี่ยนเป็น *-AUX* เนื่องจากเป็นการดึงเข้าเกณฑ์นั่นเอง ปัจจุบันนี้ คำส่วนใหญ่ที่ลงท้ายด้วย *-AL* มักเปลี่ยนเป็น *AU* ก่อนแล้วจึงเติม *-X* เช่น

un cheval – des chevaux un amiral – des amiraux un cardinal – des cardinaux ฯลฯ แต่ก็
มีคำจำนวนหนึ่งอาศัยเพียงการเติมอักษร –S เช่น *un bal – des bals un cantal – des cantals*
un chacal – des chacals ฯลฯ ในทำนองเดียวกัน คำที่ลงท้ายด้วย –AIL ต้องเปลี่ยนเป็น –AUX
เมื่อเป็นพหูพจน์ เช่น *un bail – des baux un corail – des coraux un émail – des émaux un*
vitrail – des vitraux ฯลฯ แต่ก็มีคำจำนวนหนึ่งอาศัยการเติมอักษร –S เช่น *un détail – des*
détails un portail – des portails ฯลฯ

อักษร X ในเชิงไวยากรณ์ตัวนี้จึงแตกต่างจากอักษร X ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนเสียง
ภายในคำ ในคำวิสามานยนามร่องรอยของการเปลี่ยนเสียงก็มีให้เห็นอยู่ไม่น้อย บางครั้งมีการ
เติมอักษร L ที่เปลี่ยนไปเป็น U กลับคืนมาใหม่โดยยังคงอักษร U เอาไว้ด้วย อักษร L ที่เติมเข้ามานี้
ไม่เปล่งเสียง เช่น *Arnauld* [arno] *Meaulnes* [mo:n] *Renault* [rɔno] ฯลฯ

เมื่อเรียนภาษาฝรั่งเศสและต้องเปลี่ยนเพศของคำคุณศัพท์ มักท่องจำกันเสมอมาว่า
เมื่อต้องการเปลี่ยนคำคุณศัพท์ซึ่งลงท้ายด้วยอักษร X ให้เป็นเพศหญิงนั้น ไม่สามารถเติมอักษร
E ลงไปได้ทันทีเหมือนอักษรตัวอื่นๆ แต่ต้องเปลี่ยนเป็นอักษร S ก่อนแล้วจึงค่อยเติมอักษร E
เพื่อแสดงความเป็นเพศหญิง ไม่เคยมีคำอธิบายว่าทำไมต้องทำเช่นนั้นด้วย รู้แต่เพียงว่าเป็น
กฎเกณฑ์ที่ต้องท่องจำและปฏิบัติตามเท่านั้น ความจริงแล้ว การที่ต้องเปลี่ยนแปลงอักษรนั้น
ก็เป็นเหตุผลทางสัทศาสตร์ เนื่องจาก –XE ที่ท้ายคำจะเปล่งเสียงเป็น [ks] ซึ่งไม่ตรงกับเสียงที่
ต้องการแสดง และการเปลี่ยนเป็น –SE (ซึ่งทำให้ S อยู่ระหว่างสระ) จะแทนเสียง [z] เช่น *curieux*
[kyʁjø] – *curieuse* [kyʁjø:z] *joyeux* [ʒwajø] – *joyeuse* [ʒwajø:z] ฯลฯ และเมื่อต้องการ
เสียง [s] จะต้องเปลี่ยนเป็น –SSE ซึ่งพบในคำว่า *roux* [ru] – *rousse* [rus] และ *faux* [fo] –
fausse [fo:s] ส่วนคำว่า *doux* เปลี่ยนเป็น *douce* และคำว่า *vieux* เปลี่ยนเป็น *vieille*
ท้ายสุด กริยากรลุ่มสามมักลงท้ายด้วยอักษร S เมื่อกระจายกับประธานเอกพจน์บุรุษที่หนึ่ง (Je)
และบุรุษที่สอง (Tu) ในกาลปัจจุบัน กระนั้นก็มีกริยาบางตัวที่ลงท้ายด้วยอักษร X ได้แก่ *Je (tu)*
peux Je (tu) veux Je (tu) vaux ... ซึ่งอักษร X ยังคงตามหลักอักษร U เสมอ

4. บทบาทของอักษร X ในเชิงความหมาย

อักษร X โดดๆ ยังนำมาใช้ในแง่ของความหมายอันหลายหลาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องของความไม่ชัดเจน สิ่งที่ไม่สามารถระบุได้ หรือสิ่งสมมติ ในหลายสาขาวิชาด้วยกัน

ในสายคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เช่น *l'axe des X le chromosome X le rayon X* บางครั้งใช้ร่วมกับอักษร Y เช่น *Les X et les Y* และอักษร X ซึ่งย่อมาจาก *Extra* ใช้ร่วมกับอักษร L (*large*) เพื่อบอกขนาดความใหญ่พิเศษ เช่น *XL XXL*⁵ เป็นต้น

ในสายสังคมศาสตร์ อักษร X ใช้แสดงถึงบุคคลหรือสิ่งที่ไม่สามารถระบุได้ชัด *pendant x années contre X Monsieur X accoucher sous X* เป็นต้น และอาจมีนัยยะเป็นลบเมื่อนำไปใช้ในวงการสื่อสารมวลชน ภาพยนตร์ซึ่งจัดอยู่ในประเภท X ไม่จำเป็นต้องหมายถึงเพียงสื่อลามกอนาจารเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภาพยนตร์ซึ่งเนื้อหาไม่เหมาะสมกับเยาวชนในแง่ของความรุนแรงหรือในแง่มุมมองอื่นๆ หากเป็นภาพยนตร์เฉพาะสำหรับผู้ใหญ่ จะใช้คำเจาะจงว่าเป็น *film porno (graphique)*

หลายคนอาจไม่เคยสงสัยหรือตั้งคำถามว่าอักษร X ในคำอวยพร *Merry X'mas* นั้นมาจากไหน เพียงเป็นที่รับรู้กันว่าย่อมาจาก *Merry Christmas* ทำให้จึงใช้อักษรตัวนี้เป็นตัวย่อ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีปรากฏในคำเต็มเลย ความจริงแล้ว ต้องสืบย้อนไปถึงที่มาของคำในภาษากรีก คำว่า *Christ* มาจากคำภาษากรีก *Christos* และอักษร CH ในภาษากรีกเขียนด้วยสัญลักษณ์ X (*Chi*) ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมจึงใช้อักษรตัวนี้ย่อในคำว่า *Christ* บางครั้งยังพบในสัญลักษณ์อักษรคู่ *XP (Chi + Rho)* ซึ่งเทียบได้กับ *CH + R* ในภาษาปัจจุบัน

5. บทสรุป

อักษร X มีความพิเศษอย่างมากในแง่ของการอ่านออกเสียงเมื่อเทียบกับอักษรอื่นๆ แต่กลับไม่ค่อยปรากฏคำอธิบายในแบบฝึกหัดการอ่านออกเสียงคำภาษาฝรั่งเศส คู่เสียง [gz] และคู่เสียง [ks] พบเห็นในคำภาษาฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก การเปล่งเสียงพยัญชนะคู่ นับเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งสำหรับผู้เรียนชาวไทยในแทบทุกตำแหน่งก็ว่าได้ ดังนั้นการเรียนรู้การอ่านอักษรตัวนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาภาษาฝรั่งเศส นอกจากนั้นแล้วอักษรตัวนี้ยังปรากฏที่ท้ายตัวเลขซึ่งต้องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างปฏิเสธไม่ได้ และที่สำคัญยิ่งก็คือมีวิธีการอ่านที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน หนังสือคู่มือการเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสทั่วไปไม่ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้ และอาจกล่าวได้ว่าละเลยก็คงไม่ผิด มักก็นำเสนอการอ่านตัวเลขโดดๆ เพียงอย่างเดียว ทั้ง ๆ ที่

⁵ ต้องอ่านเป็น [iksiksel]

เมื่อต้องนำไปใช้ มักต้องประกอบกับคำอื่นๆ ซึ่งทำให้การอ่านผันแปรไปตามบริบท การเรียนรู้
อักษรตัวนี้ถูกละเลยอย่างน่าเสียดายอย่างมาก หนังสือแบบเรียนภาษาฝรั่งเศสที่เขียนเป็น
ภาษาไทยสะท้อนให้เห็นถึงความผิดพลาดของการนำเสนอวิธีการอ่านคำที่ประกอบด้วยอักษร
ตัวนี้อยู่ไม่น้อย มักนำเสนอวิธีการอ่านแบบเดียวที่ตายตัว ราวกับว่าอักษรตัวนี้แทนเสียงเพียง
เสียงเดียวเท่านั้น ประเด็นนี้คงเป็นเรื่องน่าสนใจศึกษาวิจัยต่อไป

Références bibliographiques

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาฝรั่งเศส ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*.
กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- FOUCHE, P. (1959). *Traité de prononciation française*. Paris : Editions Klincksieck.
- LABORDERIE, N. (2012). *Précis de phonétique historique*. Paris : Armand Colin.
- LEON, M. (2003). *Exercices systématiques de prononciation française*. Paris : Hachette
Français langue étrangère.
- LEON, P. et al. (1969). *Introduction à la phonétique corrective*. Deuxième Edition. Paris :
Hachette/Larousse.
- LEON, P. et al. (2012). *Phonétique du FLE, prononciation : de la lettre au son*. Paris :
Armand Colin.
- LEON, P. R. (1961). *Prononciation du français standard*. Paris : Didier.
- LEON, P. R. (1996). Paris : Dictionnaires Le Robert.
- PERRET, M. (2008). *Introduction à l'histoire de la langue française*. 3e édition. Paris :
Armand Colin.
- YAGUELLO, M. (1990). *Histoire des lettres et des sons*. Paris : Seuil.